

ПРЕДУЗЕЋА ПРЕМА ВЕЛИЧИНИ И ТЕРИТОРИЈИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

ENTERPRISES BY SIZE AND TERRITORY IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Весна Златановић¹

Републички завод за статистику, Београд, Србија

Сажетак: Пословање и структура привредних субјеката у земљи су битни за сагледавање и планирање њених привредних активности. Завршни рачуни за привредна друштва и задруге у Републици Србији дају, поред свих других финансијских показатеља и, укупан број предузећа, број запослених у њима, остварени промет и величину предузећа (*мала, средња и велика*). Обележја су дефинисана на следећи начин:

- Број запослених, као просек израчунат на основу стања крајем сваког месеца у извештајној години

- Остварени промет као приходи од продаје (како робе, тако и производа и услуга).

У овом раду се даје приказ наведених показатеља за Републику Србију у периоду 2006-2013. године. Праћењем је обухваћен нефинансијски сектор (један од пет институционалних подсистема који чине привреду) по методологији SNA (Систем националних рачуна). Треба напоменути да је институција надлежна за прикупљање и обраду финансијских извештаја раније била Народна банка Србије, а од 2009. године то је Агенција за привредне регистре.

Кључне речи: Предузећа, број запослених, промет, финансијски извештаји, Република Србија.

Abstract: Business operation and structure of enterprises in the country are significant to observe and plan their business activities. Annual financial statements of enterprises and cooperatives in the Republic of Serbia are the source of financial indicators, the total number of enterprises, number of employees, realized turnover and size of enterprises (*small, medium and large*). The characteristics are defined as follows:

- Number of employees as the average calculated on the basis of the situation at the end of every month in the reference year.

- Realized turnover as income from sales (both goods and products and services).

This paper presents the mentioned selected indicators for the Republic of Serbia for the period 2006-2013. Covered is the non-financial sector according to SNA methodology (System of National Accounts). It should be mentioned that the institution responsible for the collection and processing of financial statements was formerly the National Bank of Serbia, and since 2009 the Business Register Agency.

Key words: Enterprises, number of employees, turnover, financial statements, Republic of Serbia.

¹ vesna.zlatanovic@stat.gov.rs

УВОД

Предузеће се може формулисати као самостална организација економских ресурса, која трансформише уложене ресурсе у резултате и на тај начин ствара вредност на тржишту у циљу остварења профита. У савременој пословној теорији устаљени су термини малих, средњих и великих предузећа. Критеријуми за ту поделу предузећа, утврђени Законом о рачуноводству и ревизији² односе се на просечан број запослених, висину годишњег прихода и вредност имовине утврђене на дан састављања финансијских извештаја у пословној години.

Мала предузећа су она код којих је број запослених ≤ 49 , годишњи приход не прелази 2.500.000 ЕУР а просечна вредност пословне имовине није већа од 1.000.000 ЕУР.

У **средња** се разврставају она код којих је просечан број запослених у години за коју се подноси годишњи извештај од 50 до 249; годишњи приход од 2.500.000 ЕУР до 10.000.000 ЕУР у динарској противвредности; просечна вредност пословне имовине (на почетку и на крају пословне године) од 1.000.000 ЕУР до 5.000.000 ЕУР у динарској противвредности.

Велика предузећа су она која запошљавају више од 250 запослених, остварују годишњи приход већи од 10.000.000 ЕУР и код којих вредност имовине прелази 5.000.000 ЕУР.

У Републици Србији дефиниција малих и средњих предузећа, не подудара се са дефиницијом која је препоручена од стране Европске комисије. Према прописима Европске уније мало предузеће је оно које запошљава мање од 50 запослених и чији годишњи приход и вредност имовине не прелази 10.000.000 ЕУР; средње предузеће - запошљава мање од 250 запослених и чији годишњи приход и вредност имовине не прелази 50.000.000 ЕУР.

1. ПРЕДУЗЕЋА (ПРЕМА ВЕЛИЧИНИ) И БРОЈ ЗАПОСЛЕНИХ

У Републици Србији је према завршном рачуну за 2013. годину пословало укупно 93754 предузећа. Дистрибуција предузећа према њиховој величини дата је у *табели 1*. Са аспекта величине предузећа у структури привреде Републике Србије, по броју доминирају **мала** предузећа којих је у 2013. години 91128 и која чине 97,2% укупног броја, **средња** (2,3%) и **велика** (0,5%).

² “Службени гласник РС”, бр. 46/06 и 111/09.

Табела 1.: Број предузећа према величини у Републици Србији

	Укупно	Мала (≤49)	Средња (50-249)	Велика (≥250)
Број предузећа				
2006	76234	73096	2500	638
2008	89198	85955	2675	568
2010	90364	87603	2257	504
2012	91536	88888	2142	506
2013	93754	91128	2132	494
Структура (%)				
2006	100,0	95,9	3,3	0,8
2008	100,0	96,4	3,0	0,6
2010	100,0	96,9	2,5	0,6
2012	100,0	97,1	2,3	0,6
2013	100,0	97,2	2,3	0,5

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ “Предузећа у Републици Србији према величини” за одговарајуће године.

Табела 2.: Број запослених према величини предузећа у Републици Србији

	Укупно	Мала (≤49)	Средња (50-249)	Велика (≥250)
Број запослених				
2006	1096582	318948	268858	508776
2008	1108130	367703	281865	458562
2010	995375	347714	234695	412966
2012	994479	350237	224223	420019
2013	981647	342259	222994	416394
Структура (%)				
2006	100,0	29,1	24,5	46,4
2008	100,0	33,2	25,4	41,4
2010	100,0	34,9	23,6	41,5
2012	100,0	35,2	22,5	42,3
2013	100,0	34,9	22,7	42,4

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ “Предузећа у Републици Србији према величини” за одговарајуће године.

Поређење вредности ових показатеља у 2013. години у односу на 2006. годину је дато у *табели 3.* Дошло је до пораста укупног

броја предузећа (17520). Од тога број малих предузећа је повећан за 18032, а број средњих и великих је смањен за 368, односно 144.

Током 2013. године у Републици Србији укупан број запослених лица износио је 981647. Учешће запослених у малим предузећима у укупном броју запослених износи 34,9%, средњих 22,7%, и великих 42,4%.

Табела 3.: Број предузећа, број запослених и остварени промет у Републици Србији (стање 2013. у односу на 2006.)

	Број Предузећа	Број запослених	Остварени промет (мил. РСД)
Укупно	+17520	-114935	+3769436
Мала	+18032	+23311	+1365351
Средња	-368	-45864	+964859
Велика	-144	-92382	+1439227

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ "Предузећа у Републици Србији према величини" за одговарајуће године.

Што се тиче броја запослених (2013. година у односу на 2006. годину) запажа се следеће: укупан број запослених је смањен за 114935 лица. То је условљено смањењем броја запослених у великим предузећима за 92382 лица, у средњим за 45864 док је у малим предузећима дошло до повећања за 23311 лица. Другим речима, учешће малих предузећа у укупној структури запослених повећано је са 29,1% у 2006. години на 34,9% у 2013. години. У посматраном периоду средња предузећа су смањила своје учешће са 24,5% на 22,7% а велика са 46,4% на 42,4%.

На основу презентираних података сагледава се да је укупан број лица која су запошљавала мала и средња предузећа у 2013. години премашио број запослених у великим (57,6 % према 42,4%).

Број предузећа у 2012. години већи је за 0,3% у односу на број у 2011. години. Међугодишњи раст броја предузећа 2013. године у односу на 2012. годину износи 2,4%. Прогнозе су рађене применом Х13-АРИМА модела. Подаци о броју предузећа десезонирани су новим софтвером ЈДеметра+ произведеним у Евростату, бесплатно расположивим и указују на благи пораст почетком 2014. године (графикон 1).

Графикон 1.: Број предузећа у Републици Србији (Ø 2012=100)

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ “Предузећа у Републици Србији према величини” за одговарајуће године.

Табела 4.: Индикатори пословања предузећа груписаних према величини у Републици Србији

	2008	2010	2012	2013
<i>МАЛА</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	1733801,5	1804014,9	2143129,6	2061160,1
Укупни расходи (мил. дин)	1691436,0	1834613,9	2178367,9	2064985,8
Економичност	1,0250	0,9833	0,9838	0,9981
Запосленост по предузећу	4,3	3,9	3,9	3,8
Промет по предузећу (мил. дин)	27,8	28,2	35,1	33,7
<i>СРЕДЊА</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	1371816,8	1317762,0	1556875,1	1541119,5

Табела 4.: Индикатори пословања предузећа груписаних према величини у Републици Србији (наставак)

	2008	2010	2012	2013
Укупни расходи (мил. дин)	1368430,8	1322969,3	1542758,5	1525084,5
Економичност	1,0024	0,9960	1,0091	1,0105
Запосленост по предузећу	105,4	103,9	104,7	104,6
Промет по предузећу (мил. дин)	490,6	621,2	785,2	814,0
<i>ВЕЛИКА</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	3719669,8	3994762,1	5041742,7	5116648,0
Укупни расходи (мил. дин)	3776990,6	4026979,3	5099168,7	5101877,9
Економичност	0,9848	0,9919	0,9887	1,0028
Запосленост по предузећу	807,3	819,4	830,1	842,9
Промет по предузећу (мил. дин)	4123,0	4925,3	5951,5	6412,9

Извор: Агенција за привредне регистре „Саопштење о пословању привреде у Републици Србији“ за одговарајуће године.

Економичност тј. ефикасност пословања показује степен покривености укупних расхода укупним приходима. Минимална пожељна вредност овог показатеља је 1, а за делатност малих предузећа у Републици Србији износио је 0,9981 (2013. година), што показује да је вредност укупних прихода могла да покрије 99,81% укупних расхода (*графикон 2, табела 4*). Средња и велика предузећа су на 1 динар укупних расхода остваривала 1,01 односно 1,00 укупних прихода.

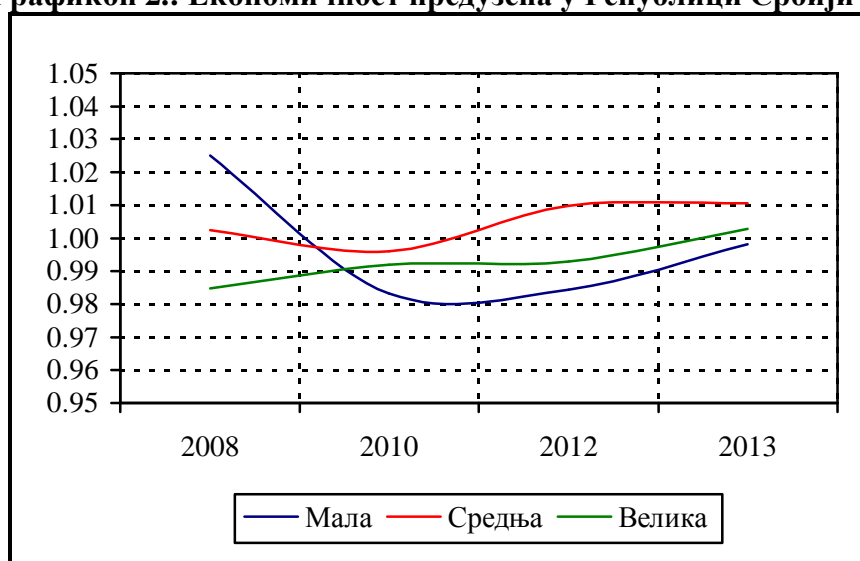
Највећи део активности у привреди одвијао се у великим предузећима, тако да су она исказала укупне приходе остварене у износу од 5116648 милиона динара, што је за 1,4% веће у односу на предходну годину. Укупни приходи остварени у предузећима средње величине износили су 1541119 милиона динара што је међугодишњи пад од 1,0%. У малим предузећима, остварени су укупни приходи у

износу од 2061160 милиона динара, што је за 3,8% мање у односу на предходну годину.

Када је у питању индикатор запосленост по предузећу, уочава се да у малим предузећима тај број износи око четири запослена. У предузећима средње величине тај број износи око 105 запослених, а у великим предузећима око 840 запослених (2013. година).

Што се тиче индикатора промет по предузећу у Републици Србији за 2013. годину он износи: у малим око 34 милиона динара; у средњим 814 милиона динара и великим око 6413 милиона динара.

Графикон 2.: Економичност предузећа у Републици Србији

Извор: Агенција за привредне регистре „Саопштење о пословању привреде у Републици Србији“ за одговарајуће године.

2. РАСПОРЕД ПРЕДУЗЕЋА И ЗАПОСЛЕНИХ ПРЕМА ТЕРИТОРИЈИ

Посматрајући регионални распоред предузећа, запослених у њима и оствареног промета, запажа се велика територијална неуједначеност у Републици Србији. Тако, Београдски регион учествује у укупном броју предузећа са 43,7%, запошљава 42,3% радника и остварује 46,6% промета (2013. година).

Регион Војводине учествује у укупном броју предузећа са 26,2%, запошљава 24,4% радника и остварује 28,8% промета.

Регион Шумадије и Западне Србије апсорбује 20,0% запослених, учествује са 18,5% у укупном броју предузећа и остварује 15,8% промета. Регион Јужне и Источне Србије апсорбује

13,3% запослених, учествује са 11,6% у укупном броју предузећа и остварује промет од 8,8% (табела 5).

Табела 5.: Територијални размештај - број предузећа, број запослених и остварени промет

		Предузећа		Запослени		Остварени промет	
		Број	%	Број	%	мил. РСД	%
Република Србија - укупно	2011	91262	100,0	1001757	100,0	7130873	100,0
	2012	91536	100,0	994479	100,0	7818180	100,0
	2013	93754	100,0	981647	100,0	7977468	100,0
СРБИЈА - СЕВЕР	2011	62960	69,0	666892	66,6	5460353	76,6
	2012	63505	69,4	661422	66,5	5981832	76,5
	2013	65497	69,9	654490	66,7	6013071	75,4
Београдски регион	2011	39115	42,9	426837	42,6	3410735	47,8
	2012	39645	43,3	424426	42,7	3682150	47,1
	2013	40973	43,7	414776	42,3	3718269	46,6
Регион Војводине	2011	23845	26,1	240055	24,0	2049618	28,7
	2012	23860	26,1	236996	23,8	2299681	29,4
	2013	24524	26,2	239714	24,4	2294803	28,8
СРБИЈА - ЈУГ	2011	28302	31,0	334865	33,4	1670520	23,4
	2012	28031	30,6	333057	33,5	1836348	23,5
	2013	28257	30,1	327157	33,3	1964396	24,6
Регион Шумадије и Западне Србије	2011	17442	19,1	198827	19,8	983546	13,8
	2012	17256	18,9	199310	20,0	1138092	14,6
	2013	17383	18,5	196425	20,0	1264532	15,8
Регион Јужне и Источне Србије	2011	10860	11,9	136038	13,6	686974	9,6
	2012	10775	11,8	133747	13,4	698256	8,9
	2013	10874	11,6	130732	13,3	699864	8,8
Регион Косово и Метохија	

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ "Предузећа у Републици Србији према величини" за одговарајуће године.

Табела 6.: Индикатори пословања предузећа у Републици Србији према територији

	2008	2010	2012	2013
<i>Република Србија</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	6808866,4	7099153,3	8675311,9	8700315,2
Укупни расходи (мил. дин)	6816397,1	7162223,7	8725403,9	8670986,1
Економичност	0,9983	0,9905	0,9938	1,0033
Запосл. по предузећу	12,4	11,0	10,9	10,5
<i>Београдски регион</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	3321514,7	3475554,1	4117969,3	4089937,0
Укупни расходи (мил. дин)	3327956,5	3516467,4	4186138,1	4076587,5
Економичност	0,9980	0,9883	0,9837	1,0032
Запосл. по предузећу	12,2	11,0	10,7	10,1
<i>Регион Војводине</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	1941968,0	1998336,1	2518828,9	2493806,1
Укупни расходи (мил. дин)	1933362,5	1995032,5	2471967,1	2460959,2
Економичност	1,0044	1,0016	1,0189	1,0133
Запосл. по предузећу	11,7	10,1	9,9	9,8
<i>Регион Шумадије и Западне Србије</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	893238,5	967658,0	1268339,6	1364736,0
Укупни расходи (мил. дин)	898135,7	975033,1	1279315,8	1378504,0
Економичност	0,9945	0,9924	0,9914	0,9900
Запосл. по предузећу	12,7	11,4	11,6	11,3
<i>Регион Јужне и Источне Србије</i>				
Укупни приходи (мил. дин)	652145,1	657605,0	770174,0	751836,0
Укупни расходи (мил. дин)	656942,3	675690,5	787982,7	754935,3
Економичност	0,9926	0,9732	0,9773	0,9958
Запосл. по предузећу	14,0	12,3	12,4	12,0
<i>Косово и Метохија</i>				

Извор: Агенција за привредне регистре „Саопштење о пословању привреде у Републици Србији“ за одговарајуће године.

Економичност у предузећима Региона Војводине износила је 1,01, што значи да су на 1 динар укупних расхода остваривала 1,01 укупних прихода. Док су предузећа Београдског региона остваривала минималну пожељну вредност овог индикатора (1,0), дотле су предузећа осталих региона имала вредност овог индикатора од 0,9 односно вредност укупних прихода могла је да покрије 99,6% укупних расхода (табела 6).

Ако се анализирају резултати пословања са територијалног аспекта, запажа се следеће: предузећа у Региону Београда остварила су укупне приходе у 2013. години од 4089937 милиона динара што чини 47,0% укупних прихода остварених у свим предузећима у Републици Србији. Иза њих следе предузећа у Региону Војводине са учешћем од 28,7%, затим предузећа Региона Шумадије и Западне Србије са 15,7% и Регион Јужне и Источне Србије са 8,6%. Предузећа у Региону Шумадије и Западне Србије остварила су укупне приходе који су за 7,6% већи у односу на предходну годину. Остварени укупни приходи у предузећима свих осталих региона, били су мањи у односу на предходну годину и то за: 0,7% у Београдском региону, у Региону Војводине за 0,9% и Региону Јужне и Источне Србије за 2,4%.

Када је у питању индикатор запосленост по предузећу, уочава се да се тај број креће од 9,8 у предузећима Региона Војводине до 12,0 у предузећима Региона Јужне и Источне Србије.

3. ОСТВАРЕНИ ПРОМЕТ

Табела 7.: Остварени промет (мил РСД) у предузећима према њиховој величини у Републици Србији

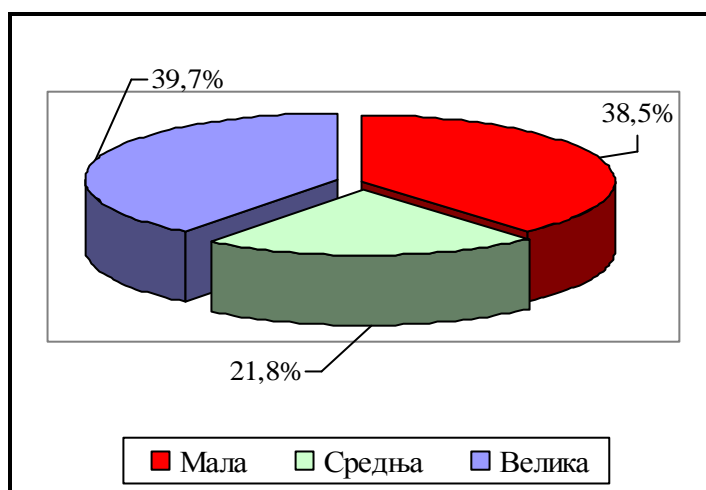
	Укупно	Мала (≤49)	Средња (50-249)	Велика (≥250)
2006	4208032	1708530	770750	1728751
2008	6048479	2394172	1312421	2341886
2010	6355195	2470822	1401972	2482401
2012	7818180	3124886	1681829	3011466
2013	7977468	3073884	1735609	3167978
Структура (%)				
2006	100,0	40,6	18,3	41,1
2008	100,0	39,6	21,7	38,7
2010	100,0	38,9	22,1	39,1
2012	100,0	40,0	21,5	38,5
2013	100,0	38,5	21,8	39,7

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ "Предузећа у Републици Србији према величини" за одговарајуће године.

У структури оствареног промета велика и мала предузећа су скоро изједначена са учешћем од 39,7% односно 38,5%. Учешће средњих предузећа износи 21,8% (2013. година, *графикон 3*).

Повећање оствареног промета у Републици Србији (2013. године у односу на 2006. годину, *табела 7*) забележено је у средњим предузећима, са 18,3% на 21,8%. До смањења оствареног промета дошло је код малих предузећа, са 40,6% на 38,5% и великих предузећа, са 41,1% на 39,7%.

Графикон 3.: Структура оствареног промета према величини предузећа у Републици Србији 2013. године (%)

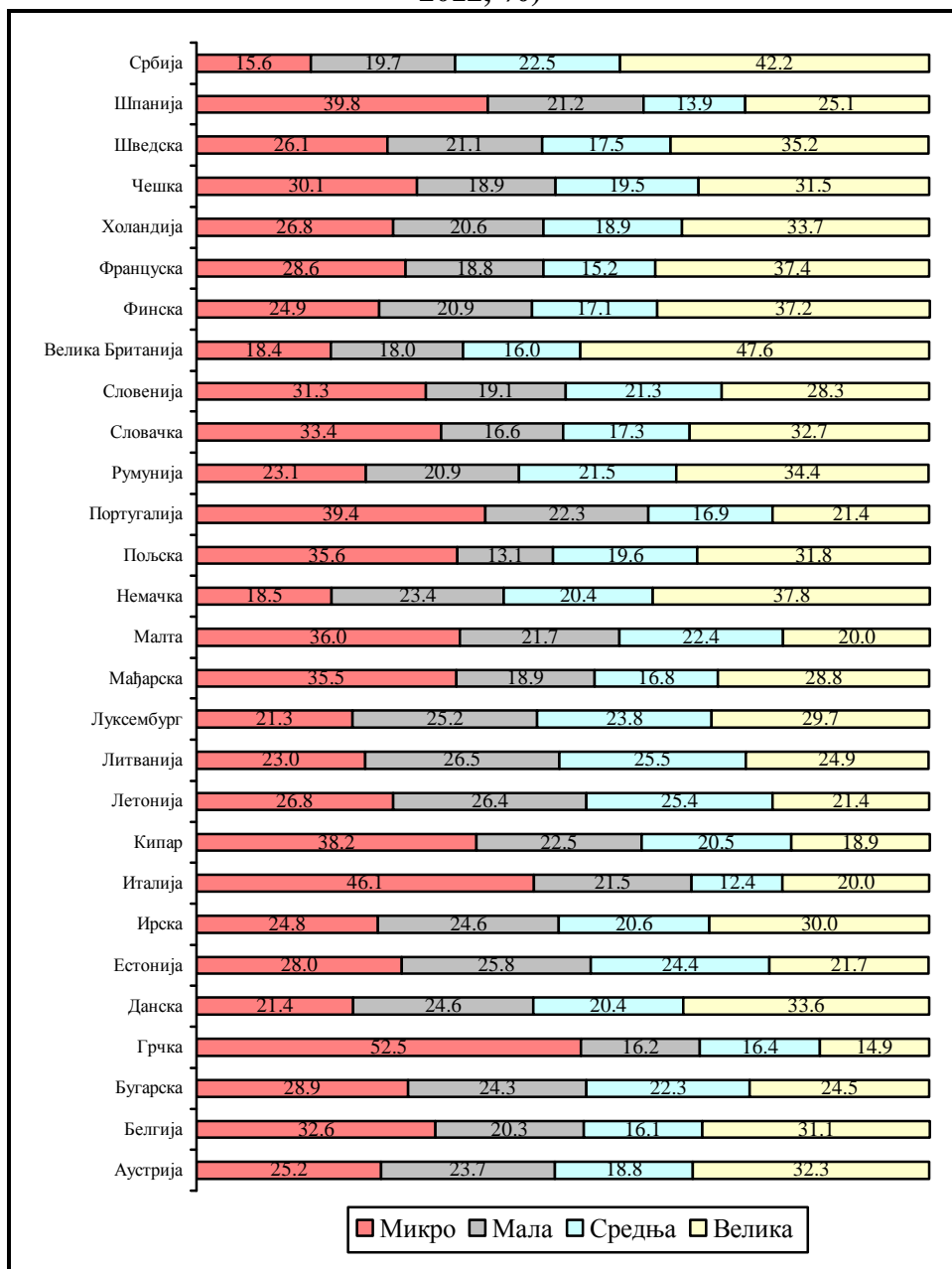

Извор: Републички завод за статистику, Радни документ “Предузећа у Републици Србији према величини” број 85, 2013.

4. ПОРЕЂЕЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЗЕМАЉА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

У Републици Србији је проценат запослених у микро предузећима (0-9 запослених), 15,6% (*графикон 4*) а у ЕУ 28,7% (од 18,4% у Великој Британији до 52,5% у Грчкој). У ЕУ је просечно учешће запослених у малим предузећима 20,4% (од 13,1% у Пољској до 26,5% у Литванији) а у Републици Србији 19,7%. Што се тиче учешћа запослености у средњим предузећима, оно се у ЕУ креће од 12,4% у Италији до 25,5% у Литванији (просечно 17,3%) а у Републици Србији износи 22,5%. Велика предузећа апсорбују 33,5% запослених у ЕУ укупно (од 14,9% у Грчкој до 47,6% у Великој Британији), а у Републици Србији 42,2%.

Графикон 4.: Структура броја запослених по величини предузећа у земљама чланицама ЕУ (27) и Републици Србији (у 2012, %)

Извор: Евростат / Национални статистички заводи земаља чланица.

ЗАКЉУЧАК

Република Србија је 2003. године приступила Европској повељи за мала предузећа а 2005. године је Влада усвојила План за подстицање развоја МСПП са циљем унапређења услова за њихово оснивање и пословање. У Републици Србији је видан значајан напредак у стварању сектора малих и средњих предузећа и предузетништва на основу стварања повољнијег правног и регулаторног оквира, образовања предузетника и запослених овог сектора али је још увек отежан њихов приступ финансијским изворима.

Током 2013. године у Републици Србији је било укупно 93754 предузећа (од тога 99,5% малих и средњих предузећа). У односу на 2012. годину повећан је број малих предузећа за 2,5%, а смањен број средњих и великих предузећа за 0,5% односно 2,4%. Смањење запослености евидентно је у свим типовима предузећа: малим за 2,3%, средњим за 0,5% и великим за 0,9%. Остварени промет је већи у средњим предузећима за 3,2%, у великим за 5,2% а мањи у малим предузећима за 1,6%.

Највећи део активности у привреди одвијао се у великим предузећима, тако да су она исказала укупне приходе односно расходе који су чинили око 58% прихода (расхода) укупног броја предузећа Републике Србије (2013. година). Приходи односно расходи остварени у малим предузећима чинили су око 24% укупно остварених у Републици Србији. Учешће прихода (расхода) средњих предузећа износило је око 18%.

Што се тиче територијалне распрострањености предузећа и запослених у њима, запажају се велике разлике унутар Републике Србије. Тако је, на територији Војводине пословало 26,2% укупног броја предузећа (2013. година) а у осталом делу Републике Србије 73,8% (од тога највише у Региону Београда, 43,7% предузећа). Ако посматрамо број запослених, предузећа у Војводини су апсорбовала 24,4% од укупног броја запослених а остали део Републике Србије 75,6% (од тога највише Регион Београда 42,3%, а најмање Регион Јужне и Источне Србије 13,3% запослених). Ако се анализирају резултати пословања са територијалног аспекта, запажа се следеће: предузећа у Региону Београда остварила су укупне приходе у 2013. години од 4089937 милиона динара и они чине 47,0% укупних прихода остварених у свим предузећима у Републици Србији. У односу на предходну годину остварен је пад од 0,7%.

Пратећи стратегију развоја у нашим условима, мала и средња предузећа треба да буду окосница производње у времену које долази, чиме ће се надоместити постојећи вакуум направљен колапсом великих предузећа. У наредном периоду нарочита пажња биће посвећена оснивању нових малих и средњих предузећа кроз гринфилд инвестиције и јачању конкурентских предности ових предузећа на извозним тржиштима (кроз технолошке иновације, увођење европских стандарда, повезивање са великим пословним системима итд).

ЛИТЕРАТУРА

1. Агенција за привредне регистре (2011). „Саопштење о пословању привреде у Републици Србији у 2010. години“.
2. Агенција за привредне регистре (2013). „Саопштење о пословању привреде у Републици Србији у 2012. години“.
3. Еуростат (2012). “Eurostat yearbook 2012.” Преузето 25. августа 2014. са сајта Евростата. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Eurostat_in_figures
4. Министарство привреде, Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе, Национална агенција за регионални развој (2013). „Извештај о малим и средњим предузећима и предузетништву за 2012 годину“.
5. Министарство економије и регионалног развоја, Републички завод за регионалан развој, Републичка агенција за развој МСП и предузетништва (2009). „Извештај о малим и средњим предузећима и предузетништву за 2008 годину“.
6. Министарство економије и регионалног развоја, Национална агенција за регионалан развој (2011). „Извештај о малим и средњим предузећима и предузетништву за 2010 годину“.
7. Републички завод за статистику (2009). Радни документ „Предузећа у Републици Србији према величини, 2008,“ број 66.
8. Републички завод за статистику (2010). Радни документ „Предузећа у Републици Србији према величини, 2010,“ број 77.
9. Републички завод за статистику (2012). Радни документ „Предузећа у Републици Србији према величини, 2012,“ број 82.
10. Службени гласник РС, „Закон о рачуноводству и ревизији“ број 46/06 и 111/09.

Рад је примљен: 20.01.2015.

Рад је прихваћен за штампу: 20.06.2015.